

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 19 december 2017

Mål nr

Ö 185-17

PARTER

Klagande

Holmenkvarnen 5 AB, 556710-2388

c/o JM AB

169 82 Stockholm

Ombud: Jur. kand. OB

Motpart

Skatteverket

Rättsavdelningen

171 94 Solna

SAKEN

Förrättningskostnader

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2016-12-20 i mål ÖÄ 4425-16

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med upphävande av hovrättens beslut fastställer Högsta domstolen tingsrättens slut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Holmenkvarnen 5 AB har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut fastställer tingsrättens beslut så att bolaget befrias från skyldigheten att betala förrättningskostnader om 453 800 kr.

Skatteverket har motsatt sig ändring.

SKÄL

Vad målet i Högsta domstolen gäller

1. Målet i Högsta domstolen gäller sökandens ansvar för förrättningskostnad vid verkställighet av ett interimistiskt beslut om särskild handräckning för att återställa rubbad besittning. Frågan är om sökanden ska ansvara för kostnad som avser förstöring av svarandens egendom efter att den transporterats bort från sökandens fastighet.

Bakgrund

2. Skeppet Normy förtöjdes sommaren 2015 olovligen på Holmenkvarnen 5 AB:s fastighet i Nacka. Bolaget ansökte om särskild handräckning hos Kronofogdemyndigheten för avlägsnande av skeppet och framställde även yrkandet interimistiskt. Som skäl för yrkandet om interimistiskt beslut åberopades att det framkommit att Normy läckte diesel.

3. Kronofogdemyndigheten, som ansåg att Holmenkvarnen hade gjort sannolikt att den sökta åtgärden inte kunde vänta, förpliktade genom beslut den 13 juli 2015 skeppets ägare att genast avlägsna Normy från bolagets fastighet.
4. Någon frivillig flytt av skeppet skedde inte. Kronofogdemyndigheten lät därför vid verkställighet den 17 juli 2015 forsla bort Normy och därefter – med ägarens godkännande – skrota skeppet. På grund av detta uppkom förrättningskostnader, dels för bogsering med 54 000 kr och dels för efterföljande hantering, demontering och skrotning med 453 800 kr. Kronofogdemyndigheten och Holmenkvarnen hade inte kontakt inför beslutet att skrota fartyget.
5. Kostnaderna kunde inte tas ut hos svaranden. Kronofogdemyndigheten beslutade därför att Holmenkvarnen i egenskap av sökande skulle betala dessa. Holmenkvarnen accepterade att betala kostnaden för grundavgift och bogsering, men överklagade beslutet att ta ut särskild avgift avseende kostnaden för skrotning m.m.
6. Tingsrätten bedömde att skrotningen hade utgjort en onödig åtgärd och upphävde Kronofogdemyndighetens beslut i den överklagade delen. Hovrätten, som inte delade bedömningen att åtgärden var onödig, har fastställt Kronofogdemyndighetens beslut.

Parternas ståndpunkter

7. Holmenkvarnen har gjort gällande att en sökande i den aktuella typen av ärende bör stå för endast kostnaden för borttransport. Bolaget har vidare anfört att det var en onödig åtgärd att skrota Normy, att alternativa åtgärder borde ha övervägts och kunde ha vidtagits och att kostnaden inte är rimlig eller proportionell. Bolaget borde vidare ha underrättats innan skrotningen genomfördes.

8. Skatteverket har anfört att skrotningen inte var en onödig åtgärd och att kostnaden inte varit större än nödvändigt samt att det är en sådan kostnad som sökanden i denna typ av ärenden svarar för. Verkställigheten behövde ske skyndsamt och ägaren samtyckte till skrotning. Andra åtgärder var inte möjliga, bl.a. på grund av att skeppet utgjorde en miljöfara. Att bolaget inte underrättades i förväg påverkar inte ansvaret för förrättningskostnader.

Verkställighet av beslut om särskild handräckning

9. Verkställighet som gäller avhysning eller avlägsnande sker enligt bestämmelserna i 16 kap. 1–10 d §§ utsökningsbalken. För annan verkställighet gäller i stället bestämmelserna i 16 kap. 11–12 a §§, vilka är tillämpliga i detta mål.

10. I 16 kap. 12 § anges att verkställighet kan ske bl.a. genom att Kronofogdemyndigheten förelägger svaranden att fullgöra något som åligger denne, eller genom att myndigheten själv vidtar behövlig åtgärd. Även sökanden kan få utföra sådan åtgärd.

11. Av 16 kap. 12 § andra stycket framgår vidare att 6 §, som även gäller vid avhysning och avlägsnande, ska tillämpas beträffande genomförandet av verkställigheten. Kronofogdemyndigheten ska vid behov ombesörja transport av egendom som ska bortföras, hyra utrymme för förvaring av egendomen och vidta andra liknande åtgärder som föranleds av verkställigheten (6 § första stycket).

12. Parterna ska underrättas innan åtgärder vidtas, om det kan ha betydelse för dem (16 kap. 6 § andra stycket). I rättslitteraturen anges att så kan vara fallet exempelvis när det är fråga om kostnadskrävande åtgärder som inte är helt nödvändiga (se Torkel Gregow, Utsökningsrätt, 4 uppl. 2012, s. 378).

13. Den som har mottagit egendomen för förvaring har – med viss tidsbegränsning (se NJA 1987 s. 938) – rätt till skälig ersättning av svaranden för förvaringen (16 kap. 6 § tredje stycket). Har egendomen inte hämtats tre månader efter avhysningen, får förvararen sälja egendomen och ta ut sin fordran ur köpeskillingen eller, om egendomen uppenbarligen saknar försäljningsvärde, bortskaffa den.

14. Vid avhysning från annat än bostad samt vid avlägsnande finns i 16 kap. 7 § (till vilken 12 § inte hänvisar) en möjlighet för Kronofogdemyndigheten att förordna om att egendom ska säljas eller förstöras om inte svaranden tar hand om egendomen och lämpligt förvaringsutrymme inte kan ordnas.

Förrättningskostnader

15. De grundläggande bestämmelserna om förrättningskostnader finns i 17 kap. utsökningsbalken. Förrättningskostnaderna ska som regel tas ut av svaranden och får enligt 8 §, i fall som det aktuella, genast utsökas hos denne. Sökanden svarar dock enligt 2 § som huvudregel mot staten för kostnaderna.

16. Vilka förrättningskostnader som får tas ut anges närmare i förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten. Ersättning för förrättningskostnaderna i ett utsökningsmål tas ut bl.a. i form av särskild avgift (2 §). I 13 § första stycket anges att Kronofogdemyndigheten får ta ut särskild avgift när det uppkommer särskild kostnad för staten för en åtgärd i målet. Avgiften får enligt andra stycket jämkas av Kronofogdemyndigheten, om kostnaden är större än vad som var behövligt, och avgift får inte tas ut för en åtgärd som var onödig.

17. Undantag från sökandens kostnadsansvar finns också i 17 kap. 3 och 4 §§ utsökningsbalken. Av 3 § tredje stycket framgår att sökandens ansvar är

begränsat bl.a. vid avhysning och avlägsnande. Sökanden ansvarar då inte för kostnader för förvaring av svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust. I 4 § finns bestämmelser om jämkning.

De aktuella bestämmelserna om särskild handräckning utgör en del av regelverket till skydd för besittning

18. Regelverket om särskild handräckning skyddar, i fall som det nu aktuella, sökandens besittning. Syftet med dessa regler är bl.a. att åstadkomma att den som har drabbats av en besittningsrubbing vänder sig till myndigheter i stället för att själv ta sig rätt. För att säkerställa att det syftet uppnås bör systemet vara utformat och tillämpas så att det tillhandahåller ett snabbt, enkelt och billigt förfarande för återställande av besittning när denna har rubbats.

19. Utgångspunkten är alltså att sökanden med en ansökan om särskild handräckning ska kunna uppnå resultatet att återställa situationen när det gäller den rubbade besittningen. Normalt har sökanden inte någon annan skyldighet i förhållande till svarandens egendom än att avstå från att själv vidta åtgärder för att återställa sin besittning (andra skyldigheter kan föreligga om ett miljö-
rättsligt ansvar aktualiseras för en fastighetsägare, jfr MÖD 2006:63 beträffande avfall som olovligen placerats på fastighet).

Sökandens ansvar för förrättningskostnader är kopplat till vad som kan anses ingå i verkställigheten

20. Vid verkställighet av det slag som målet gäller ska alltså Kronofogdemyndigheten, om det behövs, ombesörja transport av egendom som ska bortföras, hyra utrymme för förvaring av egendomen och vidta andra liknande åtgärder som föranleds av verkställigheten (se p. 11).

21. I förarbetena till 16 kap. 6 § utsökningsbalken anges att egendomen ska tas om hand på ett lämpligt sätt vid verkställigheten. Verkställigheten anses inte avslutad innan detta har skett. Utgångspunkten är att det är svaranden som ska betala kostnaderna för de åtgärder som vidtas. Om svaranden i något fall inte vill behålla sin egendom och den bedöms sakna ekonomiskt värde kan den med svarandens medgivande transporteras till en avstjälningsplats. Om medgivande inte ges eller egendomen bedöms ha ett värde som kan täcka förvaringskostnaderna bör den däremot magasineras. (Se prop. 1980/81:8 s. 784 ff.)

22. Vidare anges att principen om att verkställigheten inte anses avslutad förrän egendomen har omhändertagits på lämpligt sätt bör få genomslag också i fråga om sökandens ansvar för förrättningskostnader. Sökanden bör därför svara även för kostnad för transport av egendomen till ny lägenhet eller magasin eller annat lämpligt förvaringsutrymme. Däremot bör sökanden inte vara skyldig att svara för magasinshyra eller annan avgift för förvaring av egendomen. (Se prop. 1980/81:8 s. 786).

23. De beskrivna förarbetsuttalandena fick såvitt gäller avhysning genomslag i lagtexten i form av undantaget från ansvar för bl.a. kostnader för förvaring i 17 kap. 3 § tredje stycket utsökningsbalken.

24. Vid införandet av institutet avlägsnande den 1 juli 2017 gjordes en ändring i 17 kap. 3 § tredje stycket utsökningsbalken så att det även vid verkställighet av avlägsnande finns samma uttryckliga begränsning av sökandens kostnadsansvar som vid avhysning. I förarbetena anges att bakgrunden till undantaget är att den hantering av egendomen som sker efter att den har transporterats bort inte anses ingå i verkställigheten (prop. 2016/17:159 s. 49).

25. Bestämmelsen i 17 kap. 3 § tredje stycket utsökningsbalken klargör när verkställigheten i förhållande till sökanden ska anses avslutad vid avhysning (och numera även avlägsnande). Bestämmelsen kan inte tolkas motsatsvis beträffande vad som gäller vid verkställighet enligt 16 kap. 11–12 a §§. Även vid sådan verkställighet bör sökandens ansvar omfatta endast åtgärder som kan anses ingå i verkställigheten i förhållande till just sökanden. Förarbetsuttalandena avseende 16 kap. 6 § ger stöd för det (se p. 22).

Sökanden bör normalt inte ansvara för kostnad för förstöring av svarandens borttransporterade egendom

26. Frågan om vilka åtgärder som kan anses ingå i verkställigheten i förhållande till sökanden när det handlar om annan verkställighet enligt 16 kap. utsökningsbalken än avhysning eller avlägsnande besvaras inte i reglerna om förrättningskostnader i 17 kap. Den får i stället besvaras med utgångspunkt i vilken typ av åtgärder som kan förutses komma att vidtas med stöd av 16 kap. 6 § första stycket.

27. De åtgärder som anges är borttransport, förvaring och andra liknande åtgärder (se p. 11 och 20). I förarbetena omnämns även möjligheten att med svarandens samtycke köra egendom utan värde direkt till en avstjälningsplats (se prop. 1980/81:8 s. 786 och p. 21). Formuleringen ger intrycket att den senare typen av åtgärder sker med stöd av svarandens samtycke snarare än med stöd av de befogenheter som framgår av lagtexten. Det är också svårt att hävda att förstöring och försäljning liknar borttransport och förvaring, i vart fall om åtgärderna förutsätter en mer ingripande eller kostsam hantering.

28. Att svaranden ansvarar även för sådana kostnader som uppkommer när Kronofogdemyndigheten med dennes samtycke vidtar andra åtgärder med egendomen än sådana som direkt framgår av 16 kap. 6 § första stycket kan knappast ifrågasättas. Kostnadsansvaret för sökanden bör däremot inte sträcka

sig längre än till att omfatta åtgärder som tydligt ryms inom ordalydelsen av bestämmelsen. Kostnader hänförliga till andra åtgärder bör sökanden inte ansvara för. Saken kan komma i ett annat läge om sökanden i något fall bär det miljörättsliga ansvaret för slutlig hantering av egendomen (jfr p. 19).

Bedömningen i detta fall

29. Skrotning av skeppet Normy får i förhållande till Holmenkvarnen anses ligga utanför verkställigheten. Kostnaderna för denna är alltså sådana som sökanden normalt inte ska svara för (se p. 28). Inget i målet tyder på att Holmenkvarnen haft ett miljörättsligt ansvar för den slutliga hanteringen av Normy. Holmenkvarnen bör mot denna bakgrund inte åläggas ett ansvar för kostnaden för skrotning. Hovrättens beslut bör därför upphävas och tingsrättens slut fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Ella Nyström, Agneta Bäcklund, Ingemar Persson och Malin Bonthron (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Fredrik Blommé